

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
9 ΙΟΥΝΙΟΥ 2017

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. δηλαδή στις άλλες ικανότητες, όπως ακριβώς εσύ λες, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι, τον περιγελούν ή αγανακτούν, και οι συγγενείς του πλησιάζοντάς τον, τον συμβουλεύουν σαν να είναι τρελός. στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή και αν ακόμη γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, εάν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια εναντίον του εαυτού του μπροστά σε πολλούς, πράγμα το οποίο στην πρώτη περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σωφροσύνη, το να λέει δηλαδή την αλήθεια, σ' αυτή την περίπτωση (το θεωρούν) τρέλα και ισχυρίζονται ότι πρέπει όλοι να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, διαφορετικά ισχυρίζονται ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται τον δίκαιο, γιατί, κατά τη γνώμη τους, είναι αναγκαίο ο καθένας με οποιονδήποτε τρόπο να συμμετέχει σ' αυτή, διαφορετικά να μην συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1. Η φράση αυτή αποτελεί την αποδεικτέα θέση για την καθολικότητα της αρετής, ότι όλοι δηλαδή οι άνθρωποι έχουν μερίδιο σ' αυτή. Ο Πρωταγόρας για να αποδείξει τη θέση του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής προβαίνει στη συγκριτική εξέταση δύο παραδειγμάτων από την αθηναϊκή κοινωνία. Το πρώτο αναφέρεται στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στους ειδικούς σε έναν τεχνικό τομέα, εδώ σε έναν αυλητή, και το δεύτερο στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στον πολίτη και στη σχέση του με τη δικαιοσύνη. Η διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μια και στην άλλη περίπτωση είναι για τον Πρωταγόρα επαρκής λόγος για να πείσει τον Σωκράτη και το ακροατήριό του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής.

1ο παράδειγμα: «*Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς...ὡς μαινόμενον*»

Η κοινή γνώμη των Αθηναίων, απορρίπτει αυστηρά όποιον ισχυρίζεται ότι έχει ειδικές γνώσεις, ενώ δεν έχει, δηλαδή όποιον δεν διαθέτει τη στοιχειώδη αυτογνωσία για το τι γνωρίζει και τι είναι. Όσον αφορά, λοιπόν, την ικανότητα ή τις γνώσεις σε κάποια τέχνη, επαινείται το να λέει κανείς την αλήθεια. Διαφορετικά, καταδικάζεται στη συνείδηση της κοινής γνώμης.

2ο παράδειγμα: «*ἐν δὲ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ...ἐνταῦθα μανίαν*»

Αντίθετα, όσον αφορά λοιπόν τη δικαιοσύνη (και την πολιτική αρετή γενικότερα), θεωρείται σωστό το να λένε όλοι ότι είναι δίκαιοι, ακόμα κι αν δεν είναι. Η κοινή γνώμη αποδέχεται ότι ο καθένας είτε είναι δίκαιος είτε όχι πρέπει να υποστηρίζει ότι είναι ή να φαίνεται δίκαιος. Όποιος αποκλίνει από τη στάση αυτή, δεν μπορεί να γίνεται αποδεκτός ως μέλος της κοινωνίας. Φαίνεται εδραιωμένη η αντίληψη ότι η κοινωνική συνύπαρξη των ανθρώπων δεν συμφωνεί με την αδικία, η οποία απειλεί με διάσπαση τη συνοχή της κοινωνίας, και ότι δεν υπάρχει άνθρωπος που τουλάχιστον δεν καταφάσκει στη δικαιοσύνη.

B2. Ο Πρωταγόρας προβάλλει ως «τεκμήριον» για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής το συμβατικό αίσθημα δικαίου που χαρακτηρίζει την αθηναϊκή κοινωνία. Προβάλλει ρεαλιστικά τη συμβατική αντίληψη της αθηναϊκής κοινωνίας ότι δεν μπορεί να υπάρχει άνθρωπος (ούτε κοινωνία) χωρίς στοιχειώδη αίσθηση δικαιοσύνης, γι' αυτό και δεν ανέχονται οι Αθηναίοι κανέναν να ομολογεί ότι είναι άδικος, ότι δηλαδή αρνείται τη δυνατότητα, το δικαίωμα και την υποχρέωση να είναι δίκαιος. Αυτό αναγκαστικά οδηγούσε στο να υποστηρίζει κανείς, έστω με τα λόγια, ότι ήταν δίκαιος, γιατί διαφορετικά θα θεωρούνταν απειλή για τη συνοχή της κοινωνίας. Όσον αφορά λοιπόν τη δικαιοσύνη (και την πολιτική αρετή γενικότερα), θεωρείται σωστό το να λένε όλοι ότι είναι δίκαιοι, ακόμα κι αν δεν είναι. Η κοινή γνώμη αποδέχεται ότι ο καθένας είτε είναι δίκαιος είτε όχι πρέπει να υποστηρίζει ότι είναι ή να φαίνεται δίκαιος. Όποιος αποκλίνει από τη στάση αυτή, δεν μπορεί να γίνεται αποδεκτός ως μέλος της κοινωνίας. Φαίνεται εδραιωμένη η αντίληψη ότι η κοινωνική συνύπαρξη των ανθρώπων δεν συμφωνεί με την αδικία, η οποία απειλεί με διάσπαση τη συνοχή της κοινωνίας, και ότι δεν υπάρχει άνθρωπος που τουλάχιστον δεν καταφάσκει στη δικαιοσύνη. Ειδικότερα, το σκεπτικό του Πρωταγόρα μπορεί να ερμηνευθεί και ως εξής:

α) ακόμα κι ένας άδικος είναι σε θέση να διακρίνει τη δίκαιη από την άδικη πράξη. Αυτό σημαίνει ότι έχει μέσα του κάποια στοιχεία δικαιοσύνης, που όμως δεν έχουν καλλιεργηθεί επαρκώς, ώστε να τον αποτρέψουν από τη διάπραξη της αδικίας. Άρα, δεν θα πει αλήθεια, αν ισχυριστεί ότι είναι άδικος.

β) το να ομολογεί κάποιος δημόσια την αλήθεια, ότι δηλαδή είναι άδικος, θεωρείται παραφροσύνη, διότι:

- θα υποστεί ποινές,
- θα αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα του.

Κανένας λογικός άνθρωπος δεν θέλει να του συμβεί κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ανθρώπων και να παρατηρεί ότι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ή είναι σωστό να κάνουν, αλλά το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματική τους εικόνα (**το είναι**), όσο η εικόνα που θα δείξουν στους άλλους για τον εαυτό τους (**το φαίνεσθαι**). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό αίσθημα δικαίου αφορά (και πρέπει να αφορά) όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους έξω από την κοινωνία και υφίστανται ό,τι συνεπάγεται αυτό.

Η άποψη του Πρωταγόρα για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής συμπληρώνεται παρακάτω και στηρίζεται από δύο ακόμη αιτιολογήσεις:

α) **«καί φασι πάντας δειν φάναι είναι δικαίους»:** όλοι πρέπει να λένε ότι κατέχουν την πολιτική αρετή,

β) **«ώς αναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.»:** Είναι ανάγκη όλοι οι άνθρωποι να έχουν μερίδιο στην πολιτική αρετή και να συμμετέχουν στη δικαιοσύνη, ή έστω να αποδέχονται καταρχήν το δίκαιο, για να μπορούν να υπάρξουν κοινωνίες.

B3. Ο Σωκράτης στο μεταφρασμένο απόσπασμα εκφράζει την άποψη ότι η πολιτική αρετή δεν διδάσκεται και για να στηρίξει τη θέση του, χρησιμοποιεί το εξής επιχειρήμα: («Και βλέπω ότι..κάτι που διδάσκεται») στην Εκκλησία του Δήμου, όταν οι Αθηναίοι, οι οποίοι είναι σοφοί, συζητούν για θέματα που απαιτούν ιδιαίτερη τεχνογνωσία, θεωρούν σωστό να δέχονται τη γνώμη μόνο των ειδικών. Μάλιστα, αν κάποιος μη ειδικός επιχειρήσει να εκφράσει τη γνώμη του για τα θέματα αυτά, τον αποδοκιμάζουν και τον διώχνουν. Αντίθετα, όταν γίνεται λόγος για θέματα που αφορούν τη διοίκηση της πόλης, δέχονται τη συμβουλή οποιουδήποτε πολίτη ανεξαρτήτως επαγγέλματος, οικονομικής κατάστασης ή καταγωγής, γιατί πιστεύουν πως όλοι έχουν πολιτική αρετή χωρίς να την έχουν διδαχτεί από πουθενά. Άρα, οι Αθηναίοι πιστεύουν ότι η πολιτική αρετή δεν είναι κάτι που διδάσκεται.

Στο απόσπασμα «Οὕτω δὴ, ὦ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα... τούτου αἰτία» ο Πρωταγόρας επαναλαμβάνει τη θέση που υποστήριξε ο Σωκράτης στο μεταφρασμένο απόσπασμα. Σύμφωνα με αυτήν, στην εκκλησία του δήμου, όταν γίνεται συζήτηση για θέμα που απαιτεί ιδιαίτερη τεχνογνωσία, γίνονται δεκτές μόνο οι γνώμες των ειδικών. Αν αντίθετα συζητούν για θέματα που αφορούν την πόλη, αποδέχονται τις απόψεις όλων των πολιτών. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να δέχεται την άποψη αυτή, αλλά να την ερμηνεύει με διαφορετικό τρόπο. Το ότι όλοι οι Αθηναίοι έχουν την πολιτική αρετή, δεν σημαίνει ότι αυτή δεν διδάσκεται, όπως υποστήριξε ο Σωκράτης, αλλά ότι είναι αναγκαία η ύπαρξή της για την οργάνωση κοινωνιών. Ο Πρωταγόρας δέχεται και αιτιολογεί την καθολικότητα και την αναγκαιότητα της πολιτικής αρετής, όμως δεν αποδεικνύει ακόμη ότι διδάσκεται. Άποψη του Πρωταγόρα είναι ότι οι τεχνικές γνώσεις δεν δόθηκαν σε όλους τους ανθρώπους και γι' αυτό ένας που κατέχει μία τέχνη, πχ. την αρχιτεκτονική ή την ιατρική, μπορεί να καλύψει πολλούς ιδιώτες. Έτσι αιτιολογείται γιατί οι Αθηναίοι επιτρέπουν μόνο σε ειδικούς να εκφέρουν γνώμη για ζητήματα τεχνικής ειδίκευσης. Αντίθετα η πολιτική αρετή δόθηκε ως ηθική καταβολή και προδιάθεση. Για να γίνει όμως κτήμα του και να φτάσει στην πλήρη κατάκτηση της πολιτικής αρετής πρέπει να καταβάλει προσπάθεια και αγώνα.

B4. α. Σωστό, β. Λάθος, γ. Σωστό, δ. Σωστό Ε. Λάθος

B5. ἴωσι -> εισιτήριο

δεῖ -> ένδεια

ἀνέχονται -> έξη

εἰδῶσι -> συνείδηση

B6. Η ανθρωπιστική παιδεία μεταδίδει βασικές ηθικές αρετές στον άνθρωπο.

Δεν υπάρχει κανένας λόγος ανησυχίας από το χθεσινό σεισμό.

Η δημιουργική γραφή είναι ένα μέσο για να καλλιεργήσουν οι μαθητές τη γλωσσική έκφραση.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Όταν ο λόγος στερηθεί την φήμη του ρήτορα, τη φωνής του και τις αλλαγές, που γίνονται στους ρητορικούς λόγους, επιπλέον την επικαιρότητα και το ενδιαφέρον για την υλοποίηση του, και όταν δεν υπάρχει τίποτα που να τον βοηθά και να πείθει, αλλά γίνει γυμνός και έρημος από όλα αυτά που έχουν ειπωθεί, και τον διαβάζει κάποιος χωρίς πειστικότητα και χωρίς να παρουσιάζει χαρακτήρα, αλλά σαν να απαριθμεί, δικαιολογημένα, νομίζω, φαίνεται ότι είναι ασήμαντος σ' αυτούς που τον ακούν. Αυτά ακριβώς θα ζημίωναν πάρα πολύ και το λόγο που τώρα παρουσιάζεται και θα τον έκαναν να φανεί κατώτερος:

Γ2α. ανάγνωθι, ἀπαριθμοῖεν, ἀκούσεσθαι, μάλα, φανῆτε

Γ2β. τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται

Γ3α. τῶν μεταβολῶν: αντικείμενο του στο ρήμα ἀποστερηθῆ
τῶν προειρημένων: επιθετική μετοχή, γενική αντικειμενική στο ἔρημος
γυμνός: κατηγορούμενο στο λόγος μέσω του συνδετικού ρήματος γένηται
εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα δοκεῖ
τοῖς ἀκούουσιν: επιθετική μετοχή, δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο ρήμα δοκεῖ

Γ3β. Κύρια πρόταση κρίσεως, γιατί μετά από ισχυρό σημείο στίξης η αναφορική αντωνυμία (Ἄπερ) δεν εισάγει δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, αλλά κύρια.
Ἄπερ: Υποκείμενο στο ρήμα ἂν βλάψει και ποιήσειεν (αττική σύνταξη)
τόν ἐπιδεικνύμενον: επιθετική μετοχή, αντικείμενο στο ρήμα ἂν βλάψει
φαιλότερον: κατηγορούμενο στο τόν ἐπιδεικνύμενον μέσω του συνδετικού τύπου φαίνεσθαι
φαίνεσθαι: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο ρήμα ποιήσειεν ή απαρέμφατο του σκοπού